

סוג הבחינה: בגרות
 מועד הבחינה: חורף תשפ"א, 2021
 מספר השאלון: 11282
 נספח: מאמרים

מדינת ישראל
 משרד החינוך

עברית: הבנה, הבעה ולשון

הוראות לנבחן

- א. משך הבחינה: שעתיים.
- ב. מבנה השאלון ומפתח ההערכה: בשאלון זה שני פרקים.
פרק ראשון	—	הבנת הנקרא	—	60	נקודות
פרק שני	—	הבעה בכתב	—	40	נקודות
		סך הכול	—	100	נקודות
- ג. חומר עזר מותר בשימוש: אין.
- ד. הוראה מיוחדת: יש לקרוא את המאמרים שבנספח ולענות על השאלות בגוף שאלון זה, לפי ההוראות.

שים לב: בסוף הבחינה מצורפים דפי טיוטה לשימושך. אין להוסיף דפים אחרים למחברת הבחינה.

ההנחיות בשאלון זה מנוסחות בלשון זכר ומכוונות לנבחנות ולנבחנים כאחד.

בהצלחה!

עברית: הבנה, הבעה ולשון, חורף תשפ"א, מס' 11282 + נספח

קרא את המאמרים 1-2 שבנספח המצורף, וענה על השאלות בפרקים שלפניך.
הקפד על כתב ברור, על כתיב נכון, על כללי הדקדוק ועל פיסוק הגיוני.

פרק ראשון — הבנת הנקרא (60 נקודות)

בפרק זה ענה על כל השאלות 1-12.

1. א. **בשני המאמרים 1 ו-2** יש התייחסות לטענה כללית הרווחת בציבור בנוגע לשפה העברית, ובייחוד בנוגע לשפה של בני הנוער.
כתוב את הטענה הרווחת בציבור. (4 נקודות)

ב. לפי פרופסור בן-שחר **במאמר 2**, מהו הפתרון המעשי שיש לנקוט כדי להתמודד עם הטענה הרווחת בציבור? (4 נקודות)

ג. על פי **מאמר 1**, האם בעקבות הפתרון שמציעה פרופסור בן-שחר במאמר 2, תיעלם שפתו הייחודית של הנוער? נמק את תשובתך על פי מאמר 1. (6 נקודות)

2. רוביק רוזנטל פותח את **מאמר 1** בהצגת דבריהם של שני אישים: אברהם שפירא ומרטין בובר. דעתו של מי מהם מבטאת את שאיפותיו של רוזנטל בנוגע ללשון בני הנוער? בסס את דבריך על הכתוב. (6 נקודות)

עברית: הבנה, הבעה ולשון, חורף תשפ"א, מס' 11282 + נספח

3. לפניך שני קטעים קצרים (1)-(2), קרא אותם וענה על השאלה שאחריהם.

(1) באיגרת בעברית מתקופת בר כוכבא יש כמה דוגמאות לכתובה מקוצרת של "ת" במקום הצירוף "את ה": "מעיד אני עליי תשמיים [...] שאני נותן תכבלים ברגלכם". גם בכתובת עמונית [שפה שמית קדומה] מן המאה השמינית לפני הספירה כתוב: "תנעל תדלת" במקום "תנעל את הדלת".
(מעובד על פי אתר האקדמיה ללשון עברית)

(2) עוד בתקופת המקרא לא היה עם ישראל "עם לבדד ישכון", והרינו מוצאים בלשון המקרא מילים וניבים שחדרו לתוכה מלשונות אחרות, כגון אכדית, מצרית, פרסית, יוונית ובעיקר ארמית. בתקופת התלמוד ואחריה נוספה השפעת הלשונות של האומות שאיתן בא עם ישראל במגע, כגון רומאית, יוונית וערבית [...]. הרבה מן החידושים בלשון העברית החדשה הם מילים ומונחים מיידיש.

(מעובד על פי חומסקי, ז' [1972], הלשון העברית בדרכי התפתחותה, עמ' 215-216)

שני הקטעים יכולים לבסס משפטים במאמרו של רוביק רוזנטל.

העתק ממאמרו של רוזנטל שני משפטים:

— משפט שקטע (1) יכול לשמש לו ביסוס. _____

— משפט שקטע (2) יכול לשמש לו ביסוס. _____

(6 נקודות)

4. בשני המאמרים מוצגת עמדה דומה בנוגע להשפעתה של הטכנולוגיה על שפת בני הנוער.

מהי עמדה זו? הבא מכל מאמר דוגמה או נימוק לעמדה זו. (5 נקודות)

עברית: הבנה, הבעה ולשון, חורף תשפ"א, מס' 11282 + נספח

5. **במאמר 1** בשורות 21-49 הכותב מציג טענות הרווחות כיום בציבור, ומביע את עמדתו כלפי כל אחת מהן. בחר באחת מן הטענות האלה, כתוב את עמדת הכותב כלפיה, ואת הנימוק שלו לעמדתו. (7 נקודות)

- הטענה שבחרת: _____
- עמדת הכותב כלפי הטענה שבחרת, והנימוק שלו לעמדתו: _____

6. **במאמר 1** רוביק רוזנטל מציג שני שיבושי לשון: "אני יגיד לך" ו"לרכב". איזה מן השיבושים חמור יותר מבחינת העברית לדעת רוזנטל, ומדוע? (4 נקודות)

7. **שני המאמרים** הם מאמרי טיעון, אך הם נבדלים זה מזה בסגנון הכתיבה: בנימה שבה הם כתובים ובפנייה לנמענים.

השווה בין סגנונם של המאמרים מבחינת הנימה והפנייה לנמענים. (8 נקודות)

עברית: הבנה, הבעה ולשון, חורף תשפ"א, מס' 11282 + נספח

8. לפניך משפט **ממאמר 1**, ובו מילה מודגשת.
 "בני הנוער הם עתידה של השפה, הם שבבוא העת יעשירו אותה ויגאלו אותה מכללים שהתיישנו"
 (שורות 5-6).
- מבין ארבע המילים שלפניך **הקף** את המילה שיש לה משמעות שונה מזו של המילה "יגאלו".
 (2 נקודות)
- יושיעו, יצילו, ישעבדו, ישחררו
9. לפניך צירוף מילים **ממאמר 1** ובו מודגש ניב.
 "דרכי ביטוי שאבד עליהן הכלח" (שורה 7).
 כתוב את הצירוף מחדש והמר בו את הניב "אבד עליהן הכלח" במילה אחרת או בצירוף אחר
 בעלי אותה המשמעות. (2 נקודות)
-
10. לפניך משפט **ממאמר 1** ובו מודגש צירוף מילים.
 "צירופי הלשון שנשמע מהם הד הדורות של העברית נראים להם גרוטאות שפה מעלות אבק"
 (שורות 17-18).
- מה הן אותן "גרוטאות שפה מעלות אבק"? **הקף** את התשובה הנכונה. (2 נקודות)
- א. צירופי לשון שאינם תקינים
 ב. צירופי לשון עדכניים
 ג. צירופי לשון עתיקים
 ד. צירופי לשון המוניים

עברית: הבנה, הבעה ולשון, חורף תשפ"א, מס' 11282 + נספח

11. לפניך משפט ממאמר 1 ובו מודגש ביטוי.

"הנורמות הלשוניות אינן עשויות מקשה אחת" (שורות 35-36).

מהי משמעות הביטוי "עשוי מקשה אחת"? הקף את התשובה הנכונה.

(2 נקודות)

א. בעל דרגת קושי זהה

ב. מגובש ומלוכד ליחידה אחת

ג. מורכב מחומר משותף

ד. מכיל חלקים-חלקים

12. לפניך משפט ממאמר 2 ובו מודגשת מילה מן השורש ק-ב-ל.

"רבים קובלים על דלותה של העברית" (שורה 8).

מבין המשפטים (1)-(4) הקף את המשפט שבו משמעות השורש ק-ב-ל במילה המודגשת

זהה למשמעותו במשפט ממאמר 2. (2 נקודות)

(1) ההודאה של החשוד היא ראייה קבילה במשפט.

(2) דרגת סגן ניצב במשטרה מקבילה לדרגת סגן אלוף בצבא.

(3) תלויות רבות התקבלו במשרד מבקר המדינה.

(4) קבילות רבות הוגשו נגד תוכנית הסטי"ה החדשה.

עברית: הבנה, הבעה ולשון, חורף תשפ"א, מס' 11282 + נספח

פרק שני – הבעה בכתב (40 נקודות)

בחר באחד מן הנושאים 13-14, וכתוב עליו מאמר בהיקף של כ-300 מילים לפי ההוראות. תוכל לכתוב טיוטה בעמודים 11-12.

13. מדי פעם אנו שומעים אנשי חינוך ואנשי רוח המביעים את מורת רוחם על כי התלמידים במערכת החינוך בימינו אינם נדרשים ללמוד בעל פה טקסטים קנוניים, כלומר יצירות ספרותיות ממיטב היצירה הספרותית של התרבות העברית הנחשבות למרכזיות וחשובות, כמו פרקי מקרא, שירה עברית וקטעים מן המקורות.

כתוב מאמר טיעון, והבע בו את דעתך בשאלה אם יש לחייב תלמידים בבתי הספר ללמוד בעל פה טקסטים קנוניים מן התרבות העברית. נמק את דבריך ובסס אותם על דוגמאות.

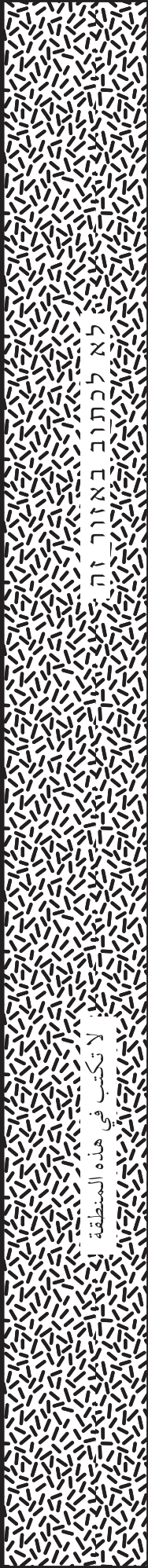
או

14. במסגרת הניסיונות לצמצם את התפשטות נגיף קורונה בישראל, המדינה מאפשרת לשירותי הביטחון לַאֲפֵן (לאתר) את מיקומם של הטלפונים הסלולריים של האזרחים.

כתוב מאמר טיעון, והבע בו את דעתך בשאלה אם יש לאפשר איכון טלפונים סלולריים של אזרחים כדי לצמצם התפשטות מחלות ומגפות. נמק את דבריך ובסס אותם על דוגמאות.

עברית: הבנה, הבעה ולשון, חורף תשפ"א, מס' 11282 + נספח

Blank lined writing area with horizontal ruling lines.

لا تكتب في هذه المنطقة

لا تكتب في هذه المنطقة

/בהמשך דפי טיוטה/

בהצלחה!

זכות היוצרים שמורה למדינת ישראל
אין להעתיק או לפרסם אלא ברשות משרד החינוך

נספח: מאמרים
לשאלון עברית: הבנה, הבעה ולשון
11282, חורף תשפ"א

מאמר 1

שפת הנוער: הרס העברית או מנוע צמיחה

מאת רוביק רוזנטל

היחס שלנו כלפי בני הנוער נע בין שני קטבים. קוטב אחד בא לידי ביטוי בדבריו של אברהם שפירא⁽¹⁾: "אתם נוער אתם? אתם בְּרָךְ"⁽²⁾. ומאז ועד היום בני הנוער נתפסים כמי שמקלקלים את העולם הנפלא שבנינו בעבורם, ובעניין השפה, הם נתפסים כמי שמקלקלים את העברית ומורידים אותה לאשפתות. הקוטב האחר בא לידי ביטוי בדבריו של מרטין בובר⁽³⁾: "הנוער הוא הסיכוי הנצחי לאושרה של האנושות". ובעניין העברית, בני הנוער הם עתידה של השפה, הם שבבוא העת יעשירו אותה ויגאלו אותה מכללים שהתיישנו ומדרכי ביטוי שאבד עליהן הכלח.

בעת האחרונה אני שומע סביבי יותר ויותר את אברהם שפירא ופחות ופחות את מרטין בובר. בכל מקום שאני הולך אליו, אני מוצא שרוב האנשים מזועזעים בנוגע לעברית. יש תחושה שהעברית במצב נורא, והסיבה לכך לכאורה היא השילוב בין השפה ברשת לבין שפת בני הנוער. לפני שאנסה להתמודד עם הזעזוע, אבחן מהי שפת הנוער.

מאז ומתמיד בני נוער אינם יוצרים שפה חדשה. הם נושאים עימם את השפה שספגו בילדותם. הם גדלים בתוך שפת התרבות, לומדים אותה ומשתמשים בה במגע שלהם עם הסביבה. בתוך המערכת הזאת כל דור מחפש דרך לביטוי זהותו הייחודית. השפה המיוחדת והסלנג (עגה) של הנוער הם חלק מתרבות הנגד שלהם, ולא רק בישראל. הצעירים מחפשים את קולם העצמאי, ומתרחקים מן השפה הסובבת אותם כדי ליצור לעצמם מקום משלהם. השפה הנאה היא בעיניהם שפה של מבוגרים, של זקנים אפילו. צירופי הלשון שנשמע מהם הֵד הדורות של העברית נראים להם גרוטאות שפה מעלות אבק.

הטענות נגד שפת הנוער והזעזוע ממנה מתייחסים למכלול השפה: לדיבור, להבעה בכתב ובעל פה ועוד. אספתי כמה טענות המוטחות נגד שפתם של בני הנוער⁽⁴⁾:

טענה ראשונה: אי אפשר להבין את השפה שלהם. טענה זו של דור ההורים נאמרת בהאשמה: אם איני מבין את השפה שלהם, הרי זה משום שזו שפה שאינה ראויה. האמת היא שאתה ההורה אינך מבין את השפה כי היא אינה מיועדת לך, ואף מסתתרת בה כוונה שלא תבין אותה. אוסיף על כך שאם תרצה להבין אותה, אתה תבין. ראשית, אין זה מסובך כי סלנג חותר לפשטות. שנית, הסלנג אומנם מתחדש, אבל הוא מתחדש באמצעות דפוסים לשוניים קבועים שאפשר להגדירם בקלות.

* מעובד על פי רוזנטל, ר' (24 במרץ 2017). שפת הנוער: הרס העברית או מנוע צמיחה. מתוך האתר **הזירה הלשונית** רוביק רוזנטל. אוחר מ' ruvik.co.il.

(1) אברהם שפירא (1870-1965) היה מראשוני השומרים ביישוב היהודי בארץ-ישראל, מכונה "זקן השומרים".

(2) בְּרָךְ – פסולת, מילת סלנג שמקורה בערבית.

(3) מרטין בובר (1878-1965) היה חוקר, פילוסוף ומחנך ישראלי יהודי-אוסטרי.

(4) במאמר המקורי מוצגות שמונה טענות.

טענה שנייה: הכול אצלם אנגלית. השימוש בשפות זרות ברשת גדול יותר מהשימוש בהן בשפת הדיבור השוטפת. סיומות באנגלית שנולדו בכתיבה ברשת חדרו ללשון דיבור. גם בעבר רווחו סיומות לועזיות, למשל "ניק" ו"צ'יק". היום אלה סיומות כמו **מְגִיבֵי־שֵׁן**, **בִּיחְדָּנְס**, **בְּהֶחְלָטְלִי** ועוד. בעניין זה השקפתי ברורה: השימוש בלעז אינו בעיה. בדיבור ובכתיבה היום סיומייים אנחנו מתבטאים כמו בדורות הקודמים, וגם היום כמו אז אנחנו מדברים עברית המתובלת בלעז.

טענה שלישית: בני הנוער מדברים וכותבים בשגיאות דקדוק. איני מקל ראש בשגיאות. היכרות עם הנורמות הלשוניות והקפדה עליהן היא סימן היכר של בן תרבות, אולם לא כל שגיאה היא עבירה חמורה על נורמות של התנהגות לשונית. הנורמות הלשוניות אינן עשויות מְקִשָּׁה אחת. "שתי שקל" ו"אני יגיד לך" הן שגיאות גסות המלמדות על עילגות. לעומת זאת, "ראשון למאי" (במקום "אחד במאי") או "לרכב" (במקום "לרכוב") הן חלופות שלא זכו לְתוֹ תקן, אבל השימוש בהן אינו מאיים על התבניות של השפה העברית. שגיאות לשון היו כאן תמיד, לא רק שגם בעבר דיברו בשגיאות, בדרך כלל אף דיברו באותן השגיאות שבהן מדברים כיום. דבר לא נשתנה. אפשר לומר שיש כבר מסורת ישראלית של עילגות ושיבושים.

וטענה אחרונה: כושר הביטוי של בני הנוער ירוד והכתיבה מידרדרת. טענה זו מושמעת משום שבמסרים הקצרים שבני נוער כותבים הם משתמשים בדרך כלל בשפת דיבור ולא בשפה מוקפדת. אין להקל ראש בטענה זו, אך ראוי להימנע מהכללות. המרחב התקשורתי חושף שפה של אנשים צעירים שאינם עילגים, ויש להם יכולת כתיבה מצוינת. עם זאת, תוצאות מבחנים וטקסטים שצעירים כותבים ביום־יום מראים ירידה בכושר הביטוי שלהם בהשוואה לזה של צעירים בעבר. בין השאר אני מאשים בכך את מערכת החינוך. שלושת היסודות שעליהם כושר ביטוי נבנה הם כתיבה יוצרת, רטוריקה וקריאה של ספרות יפה – ובמערכת החינוך שלושת אלה מוזנחים.

אחזור עתה אל אברהם שפירא ואל מרטין בובר ואציע שתי אפשרויות. האחת היא שמשפת הדיבור של הנוער תצמח עילגות: "תביא שתי שקל", "מה אתה משקר עליי", ומן העברית האינטרנטית תצמח שפה שטוחה ומקוטעת: "ערר?" "ערה?" "זזים", "עזובתי באמאשך".

והאפשרות האחרת, שממנה גם בובר יכול להיות מסופק, היא שמן העברית של הנוער נְגְלָה עושר של דרכי ביטוי. מן האוקיינוס הרב־תרבותי ניחשף לעוד שפות ונלמד אותן, וכך נדע אנגלית וגם סינית וערבית ורוסית. ניקח מעושרן של השפות האלה את הטוב ונעריב אותו בעברית, וזו רק תתעשר מכך.

ה"בְּרָרָה" של שפירא ו"הסיכוי הנצחי" של בובר, שניהם מגולמים בשפת הנוער. צריך רק להקשיב לבני הנוער, שהם הסיכוי הנצחי של התחדשות השפה העברית, ולעשות כל מה שביכולתנו כדי לתת לבובר לנצח.

עם הלשון בחוץ: "שליטה טובה בדקדוק היא כיום נחלתם של מעטים"

מאת כרמית ספיר ויץ

בעשור האחרון החלו לחגוג במדינת ישראל את יום הלשון העברית, אולם המציאות חושפת תמונת מצב קודרת. החוגים ללשון העברית באוניברסיטאות הולכים ומתרוקנים, שעות הלימוד המוקדשות לשפה העברית בבתי הספר הולכות ומתמעטות והרשת נוגסת בכל חלקת עברית טובה.

5 איך מלמדים בני נוער לדבר בשפה תקנית בעידן שבו יש ללעז מקום כה נרחב בחיינו? כיצד מטמיעים את השפה העברית בבני הנוער ומעודדים אותם להשתמש בה? ואולי מוטב בכלל "להרים ידיים" ולהיכנע להשפעות הזרות?

"רבים קובלים על דלותה של העברית שבפי הדוברים הישראלים", טוענת פרופסור רינה בן-שחר, חוקרת לשון ותרבות. "סופרים, אנשי ציבור ומחנכים מְבַכִּים לעיתים קרובות את מה שהם תופסים כהידלדלותה של העברית ועילגות הלשון, בקרב הצעירים בעיקר, ואת התרחקותה של העברית המודרנית מן המקורות. מקצתם אף טוענים שהלעז המשתלט והשיבושים הדקדוקיים מאיימים למחוק את העברית".

10 "שליטה טובה בדקדוק היא כיום נחלתם של מעטים", אומרת פרופסור בן-שחר. "במשך כמה עשורים נזנח לימוד הדקדוק בבתי הספר היסודיים. ידיעת חוקי הדקדוק היא הבסיס לשליטה בעברית התקנית".

15 לדברי פרופסור בן-שחר, התוצאות של חוסר השליטה בדקדוק הן סטיות רבות מהתקן בלשון הדיבור; חוסר ביטחון בשימוש בשפה בקרב דוברי עברית רבים משכבות שונות באוכלוסייה ובכלל זה בעלי השכלה; תלות רבה במומחים ללשון שמייעצים בתחום ההוצאה לאור, ברדיו ובטלוויזיה, בתיאטרון ועוד.

20 מה שמוסיף קושי ברכישה מעמיקה של השפה התקנית הם כמובן האינטרנט, הרשתות החברתיות והוואטסאפ. "שפת אמצעי התקשורת המודרנית היא מהירה, שטחית, מקוצרת וחסרת רצף ועקביות", אומרת פרופסור בן-שחר. "הגירויים החזותיים הם מבדרים, קלים ואינם דורשים מאמץ בהתמודדות עם מסרים מילוליים ועם כללי לשון מסובכים".

25 פרופסור בן-שחר סבורה שיש ללמד את כללי העברית התקנית בבית הספר. "יש ללמד את הדקדוק מנקודת המוצא של הדיבור כיום, בדגש על ההיגוי. לימוד כללי הדקדוק, וכן ידע בסיסי בניקוד, צריכים להיתמך בחשיפה רבה של התלמיד לטקסטים שונים, שיש בכוחם להעשיר את לשונו של התלמיד ולחזק את הידע הדקדוקי שלו".

* מעובד על פי ספיר ויץ, כ' (4 בינואר 2016). עם הלשון בחוץ: "שליטה טובה בדקדוק היא כיום נחלתם של מעטים". מתוך האתר **מעריב**. אוחרז מ' maariv.co.il.